

ТВОРЧА ОБДАРОВАНІСТЬ ТА ЇЇ РОЗВИТОК В УЧНІВ

ВАСИЛЬ ХРУЩ

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ (Україна)*

ABSTRACT: *Problems of development of primary school pupil's creative giftedness are considered in the article. Attention is paid to the need of differentiation of pupils by level of giftedness, features of working with gifted and preparing them for creative activity. Questions of importance of activity in development of creativity are also considered in the article.*

KEY WORDS: *creative giftedness, creative process, creativity, social consciousness, innovations, technologies*

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Формування творчої особистості, яка вміє свідомо регулювати свою поведінку, проявляти активну життєву позицію у розв'язанні завдань, що стоять перед нею – одне з відповідальних завдань сьогоденної системи освіти.

Держава і суспільство в певній мірі дбають про розвиток творчих, ініціативних, обдарованих громадян, починаючи з дошкілля і аж до вищої школи. Проте у справі формування творчої обдарованої особистості в школі ще багато проблем.

З одного боку, стандартизована загальноосвітня школа з її основною увагою до проблеми «всіх навчити всьому», часто призводить до втрати обдарованих дітей. З другого – пережитки старих догм, про те, що всі діти рівні у своєму інтелектуальному розвитку, всі однакові у своїх можливостях призводить до того, що зміст, форми і методи роботи з ними теж однакові.

Даються знаки і окремі пережитки у суспільній свідомості. Багато батьків виступають проти диференціації дітей за рівнем розумового розвитку в процесі формування класів. Недовіра владі, її інституціям проявляється і в тому, що громадськість побоюється, що формування навчальних груп буде не об'єктивним – в класи обдарованих попадуть діти керівної еліти чи більш заможних громадян.

Створення навчальних закладів нового типу – гімназій, ліцеїв, колегіумів, спеціалізованих шкіл, класів з поглибленим вивченням окремих предметів в якійсь мірі наблизило систему освіти до розв'язання проблеми роботи з обдарованими дітьми, але мало що змінило у розвитку творчої обдарованості у школярів. Проблема залишається актуальною.

Метою даної статті є викласти наше розуміння таких понять як «творча особистість», «творчий потенціал», «обдарованість», «творча обдарованість», «творча діяльність», а також показати окремі шляхи розв'язання проблем розвитку творчої обдарованості в молодших школярів та роботи з ними.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Підготовка учнів до творчості складна психолого-педагогічна проблема. Вона, згідно концепції академіка АПН України, доктора психологічних наук, професора, завідувача лабораторією психології творчості Інституту психології імені Г.С.Костюка Моляко В.О., розглядається як тріада творчого процесу, що вимагає:

- розуміння суті того, що шукаєш;
- припущення про кінцевий результат бажаного і можливі шляхи його досягнення;
- співставлення того, що знайшов, з тим, що думав знайти¹.

Для молодшого школяра, з відсутністю у нього належного життєвого досвіду і теоретичного мислення, це здавалося б, непереборна складність. Однак досвід творчо працюючих вчителів свідчить, що логіка творчого процесу цілком під силу учневі. Як стверджує дослідниця Латиш Н.М. (лабораторія психології творчості) «творче начало, творчий потенціал закладені природою в кожній людині. Всі діти – активні творці»². На думку дослідниці завдання педагога полягає в тому, «щоб кожному дитину приймати як творчу, розгледіти індивідуальні прояви творчості кожної дитини та намагатися розвивати ці здібності»³. В педагогічній і психологічній науці ведеться дискусія: «чи можна навчати творчості, чи можлива регуляція процесів, що виходять за рамки системи «завдання» – «суб'єкт»? По-іншому кажучи, чи можна визначити конкретний рівень знань, умінь і здібностей та які саме вони мають бути для розв'язання творчої проблеми.

Від того, як ми відповімо на це запитання, – пише Моляко В.О. – дуже багато залежить в теорії і практиці психології «навчання, праці, творчості, осмисленої, а можливо, і взагалі свідомої поведінки людини». Відповідь на це питання дозволить «перейти до такого грандіозного явища, як осмислення можливостей практичного навчання творчості»⁴.

На нашу думку навчати творчості молодших школярів можна. Найкраще це робити через їх особисту діяльність.

Дослідник Музика О.Л., аналізуючи творчу обдарованість, справедливо відзначає «Взаємодія людини зі світом опосередковується діяльністю»⁵. На його думку в ранні періоди розвитку людини творчість ще не носить свідомої перетворювальної активності. Вона постає тут як засіб адаптації. Навколишній світ (природний і соціальний) має стійкі і мінливі складові. Відповідно, на думку вченого, цей поділ зумовлює дві адаптаційні стратегії і два типи особистості – консервативну і творчу.

¹ Cf. В. А. Моляко, *Творческая конструктология (пролегомены)*, Київ 2007, р. 201.

² Н. М. Латиш, *Прояви стратегіальних тенденцій у процесі конструктивного мислення учнів молодшого шкільного віку*, [in:] *Стратегії творчої діяльності*, ed. В. О. Моляко, Київ 2008, р. 433.

³ Ibidem, op. cit., p.433-434.

⁴ В. А. Моляко, *Творческая конструктология...*, op. cit., р. 203.

⁵ О. Л. Музика, *Стратегіально-ціннісна організація свідомості творчо обдарованої особистості*, [in:] *Стратегії творчої діяльності*, ed. В. О. Моляко, Київ 2008, р. 467.

Розвиток творчої особистості в початковій школі ускладнюється тим, що вчителі, як правило, вимагають від дітей відтворення власних дій чи дій інших дорослих. Більше того, дітей привчають до певних стандартів. Наслідування, особливо, коли ще й недостатньо усвідомлене, не сприяє розвиткові творчості.

Відтворення дії рідко буває абсолютно точним. Як стверджує дослідник Музика О.Л. «людина приносить щось своє, спочатку мимоволі, через біологічно закладену неспроможність точно відновити дію, а потім і свідомо, рухаючись від наслідування до творчості»⁶.

Проблемою підготовки до творчості є і те, що учні молодших класів по-різному реагують на оцінку їх дій на уроках вчителями та однокласниками.

Вчителі як правило схвалюють дії дітей, коли вони наближені до зразка. Чим краще дитина повторює зразок, детальніше передає текст підручника, повторює те, про що розповідав учитель, тим більше схвалення отримує дитина від учителя.

В даному позитиві є певна небезпека – діти втрачають бажання творити, робити щось по-своєму, звикають лише до відтворення, а не до творчості.

Як справедливо стверджує дослідниця Портницька Н.Ф., яка вивчала проблему наслідування як психологічного механізму розвитку творчих здібностей у дошкільному віці, «завдяки схваленню розвиваються здібності до рутинних діяльностей...»⁷.

Ми повністю розділяємо її думку про те, що творчі здібності і творча спрямованість краще розвиваються через визнання, змагальність, через бажання бути кращим, першим у класі, бути оригінальним. Саме тому в початкових класах так широко використовуються в навчальній діяльності творчі ігри.

Проблемою розвитку творчої обдарованості в молодших школярів є і недостатня підготовка вчителів до даного виду діяльності.

Методики навчання учнів початкових класів з різних предметів як завжди носять де-що консервативний характер. Новий зміст, новітні засоби навчання значна кількість (якщо не більшість!) учителів намагаються «вкласти» у звичні для них форми і методи роботи. У свій час використовувані ними методи були досить ефективними, але змінились діти, іншим став зміст освіти, новими стали вимоги до школи. Виникла потреба не тільки в розвинених, знаючих, але й творчо мислячих і творчо діючих учнях. Введення нових понять «технології», «інновації» ще не говорять про реальне їх втілення в практику роботи кожного вчителя початкової школи.

Певною проблемою розвитку творчої обдарованості в молодших школярів є слабка підготовка вчителів-практиків до роботи з обдарованими учнями. Високий розвиток мислення, свобода висловлювання думки, багатство уяви, розвиненість різних видів пам'яті, швидкість реакцій, вміння піддавати сумніву те, про що говорить вчитель, неординарність суджень – все це, поряд з дитячою простотою і певною нестриманістю, вимагає від вчителів мудрого терпіння, розсудливості, стриманості, належного педагогічного такту.

Для творчо обдарованих учнів вчитель має бути цікавим, багатознаючим, доступним і вміючим дружити з ними. Як правило обдаровані діти легко ранимі, важко

⁶ Ibidem, p. 469.

⁷ Н. Ф. Партницька, *Наслідування як психологічний механізм розвитку творчих здібностей у дошкільному віці*, Київ 2007, p. 20.

переживають різкі зміни власних станів і відносин із вчителем. Вони по особливому реагують на форму, в якій їм роблять зауваження тощо.

ВИСНОВКИ

1. Вищеназвані проблеми розвитку творчої обдарованості у молодших школярів далеко не вичерпують складності роботи з даною категорією учнів. Ми вважаємо, що творчо обдарованих дітей необхідно залучати до системи прогнозування, планування, організації та реалізації діяльності, аналізу її кінцевих результатів.

2. Для розвитку творчої обдарованості в учнів необхідні творчо працюючі вчителі, бо обдарованість це здібність до розвитку здібностей (Г.С.Костюк).

3. Творчу обдарованість розвивати у найрізноманітніших видах особистої творчої діяльності учнів. Навчальна діяльність не лише повинна бути добре організованою, розвивальною, творчою, цікавою, напруженою, різноманітною за змістом, методами і формою, але й пов'язаною з творчою позакласною і позашкільною роботою учнів.

4. В процесі підготовки майбутніх вчителів у ВНЗ оновити вивчення методик навчання молодших школярів у відповідності до нових викликів життя, нових учнів, нових можливостей системи освіти.

В навчальні плани ввести спецкурси, спецсемінари, тренінгові заняття з проблем роботи з обдарованими дітьми, з розвитку творчих здібностей в учнів, з педагогіки і психології творчості, з розвитку конструктивного мислення у молодших школярів тощо.

5. Більше уваги приділяти індивідуальним формам роботи з обдарованими учнями, звернувши особливу увагу на включення їх у творчу діяльність, де б розвивались наполегливість, самодисципліна, мужність, сильні натури, що готові захищати і впроваджувати нове.

6. На державному рівні створювати соціально-матеріальну базу, дбати про матеріальну зацікавленість вчителів та необхідні їм умови для роботи з обдарованими учнями.

Без рішучих кроків держави щодо створення класів чи шкіл для обдарованих, без певної диференціації і селекції за рівнем розвитку, здібностями та готовністю до творчої діяльності, звичайна загальноосвітня школа буде з певними труднощами розв'язувати цю проблему.

Ставши на ринкові, капіталістичні засади в економіці, не можна зберегти соціалістичні заклики до рівності в системі формування особистості. Потрібні радикальні зміни тому, що йдеться про виключно відповідальне завдання – формування творчої еліти країни.

BIBLIOGRAPHY:

1. Латиш Н. М., *Прояви стратегіальних тенденцій у процесі конструктивного мислення учнів молодшого шкільного віку*, [in:] *Стратегії творчої діяльності*, ed. В. О. Моляко, Київ 2008.
2. Моляко В. А., *Творческая конструктология (пролегомены)*, Київ 2007.
3. Музика О. Л., *Стратегіально-ціннісна організація свідомості творчо обдарованої особистості*, [in:] *Стратегії творчої діяльності*, ed. В. О. Моляко, Київ 2008.
4. Партницька Н. Ф., *Наслідування як психологічний механізм розвитку творчих здібностей у дошкільному віці*, Київ 2007.